

Заключні зауваження щодо сьомого періодичного звіту по Україні, ухвалені Комітетом з Прав Людини ООН на 108-ій сесії (8-26 липня 2013)

Комітет з Прав Людини

108 сесія

8-26 липня 2013

Пункт 6 попереднього порядку денного

Розгляд звітів, представлених державами-учасницями відповідно до статті 40 Пакту

Заключні зауваження щодо сьомого періодичного звіту по Україні, ухвалені Комітетом на 108-ій сесії (8-26 липня 2013)

1. Комітет розглянув сьомий періодичний звіт, представлений Україною (CCPR/C/UKR/7), на 2980 та 2981 засіданнях (CCPR/C/SR.2980 та CCPR/C/SR.2981), проведених 8 та 9 липня 2013 року. На засіданні 3002 (CCPR/C/SR.3002), проведеному 23 липня 2013, він ухвалив такі заключні зауваження.

A. Вступ

2. Комітет вітає надання Україною сьомого періодичного звіту і надану в ньому інформацію. Він висловлює вдячність за можливість відновити конструктивний діалог з делегацією держави-учасниці про те, які заходи здійснила держава-учасниця для впровадження положень Пакту. Комітет вдячний державі-учасниці за письмові відповіді (CCPR/C/UKR/Q7/Add.1) на перелік питань, до яких були додані усні відповіді від делегації та додаткову інформацію, надану в письмовому вигляді.

B. Позитивні аспекти

3. Комітет вітає ратифікацію або впровадження наступних міжнародних інструментів:

(a) Факультативний протокол до Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження чи покарання, 19 вересня 2006;

(b) Другий факультативний протокол до Міжнародного Пакту про Громадянські та Політичні Права, що ставить на меті скасування смертної кари, 25 липня 2007;

(c) Конвенцію про права інвалідів та факультативні протоколи до неї, 4 лютого 2010;

(d) Конвенцію ООН 1954 року про статус апатридів та Конвенцію ООН 1961 року про скорочення безгромадянства, 25 березня 2013.

4. Комітет вітає наступні законодавчі та інституційні кроки, здійснені державою-учасницею:

(a) Ухвалення в липні 2011 року закону «Про біженців та осіб, які потребують додаткового та тимчасового захисту»;

(b) Ухвалення в жовтні 2011 року закону «Про протидію торгівлі людьми» та в березні 2012 «Державної цільової соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2015 року»;

(с) Ухвалення 13 квітня 2012 року нового Кримінально-Процесуального Кодексу, який передбачає, зокрема, підвищення запобіжних заходів проти свавільного затримання, катувань та жорстокого поводження, та несправедливого судового розгляду;

(d) Передачу 4 листопада 2012 року Уповноваженому Верховної Ради з Прав Людини разом з представниками громадянського суспільства повноважень по втіленню Національного Превентивного Механізму згідно з Факультативним протоколом до Конвенції ООН проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження чи покарання (модель «Обмудсман+»).

С. Основні теми для занепокоєння та рекомендації

5. Комітет відзначає, що Пакт є невід'ємною частиною вітчизняного законодавства і його положення можуть прямо застосовуватися в судовому процесі. При тому він з сумом відзначає, що існує дуже мало інформації про те, що такі положення застосовувалися в судах держави-учасниці. (ст. 2).

Держава-учасниця має вжити заходів для того, щоби судді та співробітники правоохоронних органів отримали адекватне навчання, яке зробить можливим застосування ними та тлумачення вітчизняного законодавства в світлі Пакту, та розповсюдити знання про положення Пакту серед юристів та широкої публіки з тим, щоб вони змогли використовувати ці положення в судах. Держава-учасник має включити в свій наступний періодичний звіт детальні приклади застосування Пакту в вітчизняних судах та доступ до ефективних засобів юридичного захисту, передбачених законодавством, у випадках порушення прав, забезпечених Пактом.

6. Комітет стурбований зривом державою-учасницею виконання її зобов'язань в руслі Першого факультативного протоколу та Пакту стосовно забезпечення жертвам ефективних відшкодувань за порушення прав, забезпечених Пактом, у відповідності з міркуваннями прийнятими Комітетом. Комітет відзначає, що для втілення всіх міркувань Комітету, і не тільки їх, держава-учасниця має ухвалити законодавчі зміни, а також переглянути індивідуальні кримінальні справи для забезпечення жертвам ефективних засобів юридичного захисту (ст. 2).

Держава-учасниця має переглянути свою позицію стосовно міркувань, прийнятих Комітетом в рамках Першого факультативного протоколу. Вона має застосувати всі необхідні процедури, включно з можливістю повторного порушення кримінальної справи, зменшення термінів ув'язнення та надання добровільних компенсацій, для втілення міркувань Комітету щодо гарантування ефективних засобів юридичного захисту у випадках порушень Пакту у відповідності з статтею 3, параграфом 3 Пакту.

7. В той час, як Комітет вітає нові повноваження, передані Уповноваженому Верховної Ради з Прав Людини, включно з функцією національного превентивного механізму проти катувань з 4 листопада 2012 року, та контроль за дотриманням законодавства про захист персональних даних з 1 січня 2014 року, Комітет стурбований тим, що, в разі не виділення необхідних ресурсів, ефективне функціонування інституції може бути під загрозою (ст.2).

Держава-учасниця має забезпечити офіс Уповноваженого Верховної Ради з Прав Людини додатковими фінансовими та людськими ресурсами для

компенсації його розширеної ролі, для забезпечення поточних запланованих заходів та можливості виконувати нові функції ефективно. Держава також має створити регіональні офіси Уповноваженого Верховної Ради з Прав Людини, як і заплановано.

8. Комітет вітає ухвалення Закону «Про засади запобігання та протидії дискримінації» та запропоновані правки до нього, які пов'язані, серед іншого, з перенесенням тягаря доведення в цивільному судочинстві та визнанням сексуальної орієнтації, як захищеної підстави в Кодексі про працю. Однак, Комітет стурбований тим, що сексуальна орієнтація та ґендерна ідентичність не включені в явному вигляді в перелік підстав для захисту в анти-дискримінаційному законодавстві, і тим, що закон передбачає недостатню кількість засобів юридичного захисту (тільки компенсацію за моральну та матеріальну шкоду) жертвам дискримінації (ст.2 та 26).

Держава-учасниця має вдосконалити анти-дискримінаційне законодавство для забезпечення адекватного захисту проти дискримінації згідно з Пактом та іншими міжнародними стандартами прав людини. Держава-учасниця має в явному вигляді прописати сексуальну орієнтацію та ґендерну ідентичність серед заборонених підстав для дискримінації та забезпечити жертв дискримінації ефективними та відповідними засобами юридичного захисту, беручи до уваги загальний коментар Комітету №. 31 (CCPR/C/21/Rev.1/Add. 13, para. 16). Вона також має забезпечити, щоби відповідальні за дискримінацію несли адміністративну, цивільну та кримінальну відповідальність у відповідних випадках.

9. Відмітивши кроки, які робить держава-учасниця для пропаганди ґендерної рівності, Комітет стурбований збереженням недостатнього представництва жінок на керівних посадах в публічній та політичній сферах, і особливо в Парламенті та уряді (ст.2,3 та 26).

Держава-учасник має інтенсифікувати свої зусилля для отримання справедливого представництва жінок в Парламенті та на найвищих рівнях уряду протягом визначеного періоду часу, включно з тимчасовими спеціальними заходами для втілення положень Пакту. Вона має ухвалити державну програму для рівних прав та можливостей жінок та чоловіків та інших заходів, спрямованих на забезпечення ґендерної рівності, та ефективно втілити її в життя.

10. Комітет стурбований повідомленнями про дискримінацію, мову ворожнечі та акти насильства відносно лесбійок, геїв, бісексуалів та трансґендерів (ЛГБТ) та порушенням їх прав на свободу вираження та мирні зібрання. Ще більше він стурбований повідомленнями про те, що згідно з наказом Міністерства Охорони Здоров'я №60 від 3 лютого 2011 року «Про удосконалення надання медичної допомоги особам, які потребують зміни (корекції) статевої належності» трансґендерні особи змушені проходити примусове утримання в психіатричних закладах терміном до 45 днів і обов'язкову корекційну хірургію, призначену відповідною Комісією, як передумову для юридичного визнання їх статі. Комітет також висловлює стурбованість двома законопроектами «про пропаганду гомосексуалізму», які внесені в Парламент: (1) №. 1155 «Про заборону спрямованої на дітей пропаганди гомосексуальних стосунків» та (2) №. 0945 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів (щодо захисту прав дітей на безпечний інформаційний простір)», які в разі їх ухвалення увійдуть в суперечність із зобов'язаннями держави-учасниці відповідно до Пакту (ст. 2, 6, 7, 9, 17, 19, 21 та 26).

Беручи до уваги різноманітність моральних та культурних традицій в різних країнах, Комітет підкреслює, що всі держави-учасниці завжди мають відповідати принципам універсальності прав людини та не-дискримінації. Держава-учасниця має заявити чітко і офіційно, що вона не толерує жодних форм соціальної стигматизації гомосексуальності, бісексуальності та транссекуальності, мови ворожнечі або дискримінації або насильства проти людей через їх сексуальну орієнтацію та ґендерну ідентичність. Держава-учасниця має забезпечити ефективний захист ЛГБТ-особам та забезпечити розслідування, кримінальне переслідування та покарання за будь-який акт насильства, мотивований сексуальною орієнтацією або ґендерною ідентичністю жертви. Вона також має здійснити всі необхідні заходи для гарантування практичного застосування права на свободу вираження та мирних зібрань ЛГБТ-особам і захисникам їх прав. Держава-учасниця має переглянути наказ №60 та інші закони та підзаконні акти, щоби забезпечити наступне: (1) примусове утримання осіб, які потребують зміни (корекції) статі в психіатричних закладах на протязі 45 днів має бути замінено на менш інвазивні заходи; (2) будь-яке медичне лікування має проводитися в найкращих інтересах особи з її/його згоди, має бути обмежено до медичних процедур, які є абсолютно необхідними і має бути адаптовано до її/його побажань, спеціальних медичних потреб і ситуацій; (3) будь-які образливі або непропорційні вимоги до юридичного визнання зміни статі мають бути скасовані. І нарешті, Комітет закликає державу-учасницю не допустити ухвалення двох законопроектів про «пропаганду гомосексуалізму».

11. Комітет стурбований повідомленнями про мову ворожнечі, погрози та насильство проти членів етнічних груп, релігійних та національних меншин, особливо ромів, свідків Єгови та кримських татар, які проявляються в фізичних нападах, актах вандалізму та підпалах, більшість з яких здійснені групами, якими рухає крайній націоналізм та расистська ідеологія. Він також стурбований тим, що стаття 161 Кримінального кодексу (розпалювання етнічної, расової або релігійної ворожнечі та ненависті), яка вимагає доведення навмисної дії з боку злочинця, використовується не часто, і такі злочини зазвичай переслідуються як хуліганство.

Держава-учасниця має збільшити зусилля для протидії мові ворожнечі та расистським нападам, в тому числі, шляхом започаткування інформаційно-просвітницьких кампаній для заохочення до поваги до прав людини та толерантності до різноманіття. Держава-учасниця також має збільшити зусилля для забезпечення ретельного розслідування звинувачень в злочинах на ґрунті ненависті, для кримінального переслідування винних згідно зі статтею 161 Кримінального кодексу, для застосування належних санкцій у випадках визнання їх винними, та адекватної компенсації жертвам.

12. Вітаючи кроки, які здійснила держава для покращення ситуації з ромами, включно з ухваленням указу Президента «Про Стратегію захисту та інтеграції в українське суспільство ромської національної меншини на період до 2020 року», Комітет продовжує залишатися стурбованим поширенням дискримінації, включно з труднощами з доступом до особистих документів, освіти, медичної допомоги, житла та зайнятості (ст.2,16 та 26).

Держава-учасник має збільшити зусилля для протидії дискримінації ромів. Вона має створити всі необхідні умови для їх інтеграції в суспільство і рівного доступу до соціальних послуг, медичної допомоги, зайнятості та забезпечення житлом. Держава-учасниця має усунути будь-які перешкоди, включно з адміністративними, для забезпечення ромів будь-якими особистими

документами, включно із свідоцтвом про народження, які є необхідними для доступу до їх базових прав. Вона має виділити достатні ресурси для ефективного впровадження стратегії захисту та інтеграції в українське суспільство ромської національної меншини.

13. Комітет стурбований дуже великою кількістю смертей в місцях тримання під вартою (CCPR/C/UKR/Q7/Add.1, para. 89), повільним розслідуванням таких випадків та м'яким або умовним покаранням тих, кого визнали винними. Комітет також шкодує з приводу відсутності інформації про заходи, спрямовані на подолання цих проблем (ст.2 та 6).

Держава-учасниця має здійснити термінові та ефективні заходи для швидкого розслідування смертей в місцях тримання під вартою, здійсненого незалежним та неупередженим органом, для впровадження не надто м'яких практик засудження та дисциплінарних санкцій проти тих, хто визнані винними, а також відповідної компенсації родинам жертв.

14. Вітаючи зусилля держави-учасниці з протидії та знищення домашнього насильства, Комітет все ж стурбований з приводу збереження цього явища (ст.2,3 та 7).

Держава-учасниця має зміцнити зусилля для попередження та протидії всім формам домашнього насильства, включно з ухваленням нового закону про попередження домашнього насильства і забезпечення його ефективного впровадження. Вона також має спростити процедуру скарг від жертв, забезпечення їх ретельного розслідування, кримінального переслідування винних і покарання за допомоги відповідних санкцій та забезпечити всім жертвам, включно з дітьми, доступ до ефективних заходів юридичного реагування та засобів захисту, включно з достатнім числом притулків по всій країні. Держава-учасниця також має забезпечити відповідне навчання співробітників правоохоронних органів, медичних та соціальних працівників для реагування на випадки домашнього насильства. Інформаційно-просвітницькі кампанії мають продовжуватися для широкого інформування громадян.

15. Комітет відзначає з занепокоєнням, що продовжуються випадки застосування катувань та жорстокого поводження з боку працівників правоохоронних органів, невелику кількість засуджених за це, не зважаючи на велику кількість зареєстрованих скарг, відсутність інформації про санкції, застосовані до винних та відшкодувань для жертв. Він також залишається стурбованим відсутністю справді незалежного механізму реагування на випадки скарг на катування та жорстоке поводження, та дискреційного використання відео записів під час допиту підозрюваних в кримінальних злочинах (ст.2,7,9 та 14).

Держава-учасниця має посилити заходи з викорінення тортур та жорстокого поводження, забезпечити швидке, повне та незалежне розслідування таких випадків, щоби винні в катуваннях та жорстокому поводженні притягувалися до відповідальності у порядку, співрозмірному тяжкості їх вчинків, та щоби жертви були забезпечені ефективними заходами юридичного реагування, включно з відповідною компенсацією. В пріоритетному порядку держава-учасниця має запровадити дійсно незалежний механізм реагування на випадки скарг на катування та жорстоке поводження. Вона має внести правки до Кримінально-процесуального кодексу для забезпечення обов'язкового відеозапису допитів, і продовжити зусилля по впровадженню в містах позбавлення волі засобів для

відео запису, розташованих з метою демотивації будь-яких тортур та жорстокого поводження.

16. Схвалюючи зусилля держави-учасниці для попередження і протидії торгівлі людьми, включно з ухваленням «Державної цільової соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2015 року» та створення додаткових центрів соціальної та психологічної адаптації жертв, Комітет стурбований збереженням таких практик в державі-учасниці. Він шкодує з приводу відсутності інформації про існування законодавчих альтернатив видачі жертв країнам, де вони можуть зіткнутися з труднощами і відплатою (ст.8).

Держава-учасниця має продовжити зусилля для попередження і викорінення торгівлі людьми, включно з ефективним впровадженням існуючого релевантного законодавчого та політичного поля, та через кооперацію з країнами-сусідами. Вона має забезпечити ретельне розслідування звинувачень в торгівлі людьми, притягнення винних до відповідальності, отримання жертвами адекватної медичної допомоги, безкоштовної соціальної та правової допомоги та відшкодувань, включно з реабілітацією. Держава-учасниця має забезпечити юридичні альтернативи жертвам, які можуть зіткнутися з труднощами та відплатою при депортації.

17. Комітет відзначає різноманітні кроки, здійснені державою-учасницею для реформи судової системи, однак він стурбований тим, що судді досі залишаються вразливими для сторонніх впливів завдяки недостатнім гарантіям безпеки їх становища. Комітет ще більше стурбований тим, що держава-учасниця не повністю забезпечує незалежність суддів від виконавчої та законодавчої гілки влади, і що їх статус не адекватно захищений законом. Комітет також висловлює особливе занепокоєння звинуваченнями в політично мотивованому переслідуванні обраних політиків, таких як бувший прем'єр-міністр України Юлія Тимошенко, за перевищення влади або службових повноважень згідно зі статтею 365 Кримінального кодексу (ст.14).

Держава-учасниця має забезпечити, щоби судді не піддавалися будь-яким формам політичного впливу в процесі ухвалення рішень і щоби процес управління судовою адміністрацією був прозорим. Держава-учасник має ухвалити новий закон, в якому встановити чіткі процедури і об'єктивні критерії для підвищення, тимчасового припинення повноважень та звільнення суддів. Вона має забезпечити невтручання органів прокуратури в рішення про дисциплінарні санкції проти суддів, щоби судові дисциплінарні органи не контролювалися виконавчою гілкою влади та не піддавалися політичному тиску. Держава-учасниця має забезпечити, щоби переслідування за статтею 365 Кримінального кодексу відбувалося згідно з вимогами Пакту.

18. Комітет висловлює стурбованість повідомленнями про порушення принципу неповернення на практиці. Він також стурбований кількістю відмов в отриманні статусу біженця на попередній стадії без проведення особистого детального інтерв'ю з біженцем, тривалих періодів адміністративного затримання, короткий 5-денний термін на подання апеляції на негативні рішення, повідомлення про порушення відкладеного ефекту апеляції, а також повідомленнями про обмежений доступ до правової допомоги та перекладачів (ст.2,7 та 13),

Держава-учасниця має забезпечити, щоби всі особи, які звертаються за міжнародним захистом, отримували доступ до справедливої і повної процедури визначення статусу біженця, були ефективно захищені від примусового повернення, мали доступ до адвоката, правової допомоги та

перекладача. Держава-учасниця має забезпечити, щоби затримання використовувалося тільки в крайніх випадках, тільки за необхідності, на найкоротшій термін, та надавати альтернативи затриманню. Вона має розглянути можливість збільшення часу на апеляцію і забезпечити, щоби шукачів притулку не депортували негайно після рішення адміністративного суду до того, як вони зможуть подати апеляцію на негативне рішення про надання притулку.

19. Беручи до уваги плани держави-учасниці по переходу до служби в армії на добровільних засадах до 2017 року, Комітет відмічає, що положення Закону «Про військову службу», які передбачають призов на військову службу, лишаються в силі, як і закон «Про альтернативну (невійськову) службу», і що згідно з державною статистикою кілька сотень молодих людей проходили таку службу протягом останніх років (CCPR/C/UKR/Q7/Add.1). Комітет висловлює занепокоєння тим, що не здійснено заходів для розширення права на усвідомлену відмову від обов'язковою військової служби для осіб, які базують такі переконання на не релігійній основі, а також на базі всіх релігій (ст. 18).

Комітет повторює попередні рекомендації (CCPR/C/UKR/CO/6, para. 12) та наголошує на тому, що альтернативна служба має бути доступна для всіх осіб, які свідомо відмовляються від служби, незалежно від природи їх переконань (релігійні та нерелігійні переконання, засновані на совісті) і обґрунтовують свою відмову, і що альтернативна служба має не бути каральною або дискримінаційною ані за змістом, ані за тривалістю у порівнянні з військовою службою.

20. Комітет висловлює занепокоєння повідомленнями про погрози, напади, переслідування та залякування журналістів та правозахисників через їх професійну діяльність та вираження критичних поглядів (ст. 2, 6, 7, 9 та 19).

Держава-учасниця має забезпечити, щоби журналісти, правозахисники та окремі особи могли вільно здійснювати своє право на свободу вираження, відповідно до статті 19 Пакту та Загального коментарю Комітету № 34 (2011) стосовно свободи думок та їх вираження. Будь-які обмеження свободи вираження мають відповідати суворим вимогам статті 19, параграфу 3 Пакту. Більше того, держава-учасниця має забезпечити, щоби акти агресії, погрози та залякування проти журналістів були розслідувані, переслідувані та покарані, а жертви отримали відповідне відшкодування.

21. Комітет стурбований відсутністю вітчизняного законодавства, яке регулює мирні заходи, та застосуванням вітчизняними судами застарілих актів, які не відповідають міжнародних стандартам і суттєво обмежують право на свободу мирних зібрань. Він також стурбований тим, що кількість задоволених судових позовів про заборону мирних зібрань, поданих місцевою владою, може сягати 90%. Комітет відмічає, що законопроект про процедуру організації та проведення мирних зібрань був нещодавно внесений в Парламент (ст. 21).

Держава-учасниця має забезпечити, щоби всі особи могли повною мірою користуватися своїм правом на мирні зібрання. Держава-учасниця має прийняти новий закон, який регулює свободу мирних зібрань, запровадивши тільки ті обмеження, які відповідають суворим вимогам статті 21 Пакту.

22. Держава-учасниця має широко розповсюдити Пакт, два факультативних протоколи до нього, текст сьомого періодичного звіту, письмові відповіді, які вона

надала на список проблем, підготованих Комітетом, дані заключні зауваження для підвищення обізнаності судових, законодавчих та адміністративних органів, громадянського суспільства та неурядових організацій, які діють в країні, а також широкого загалу. Комітет також вимагає від держави-учасниці під час підготовки восьмого періодичного звіту проведення широких консультацій з громадянським суспільством та неурядовими організаціями.

23. Згідно з правилом 71, параграфом 5, правил процедури Комітету, держава-учасниця має надати протягом одного року релевантну інформацію по впровадженню рекомендацій Комітету, викладених у вищенаведених параграфах 6, 10, 15 та 17.

24. Комітет вимагає, щоби держава-учасник в наступному періодичному звіті, який має бути надано 26 липня 2018 року, надала конкретну, найновішу інформацію по всіх рекомендаціях, та по виконанню Пакту в цілому.

Переклад з англійської Харківської правозахисної групи